

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРАТИ

Рўйхатга олинди
№ БД 5120400-3.07
« 7 » декабр 2015 й.

Олий ва ўрта махсус таълим
вазирлигининг « 2 » « сентябр »
« 32 » « 2015 й. » сонидан
таълим олинди

АРХЕОЛОГИЯ ВА ЭТНОЛОГИЯ
фанининг
ЎҚУВ ДАСТУРИ

Билим соҳаси: 100 000 - Гуманитар соҳа
Таълим соҳаси: 120 000 - Гуманитар фанлар
Таълим йўналиши: 5120300 - Тарих (жаҳон мамлакатлари
бўйича)

Фаннинг уқув дастури Олий ва ўрта махсус касб - ҳунар таълими уқув - методик бирлашматари фаолиятини Мувофиқлаштирувчи Кенгашнинг 2018 йил «7 декабр» тани «1» - сон мажлис баёни билан маъқулланган.

Фаннинг уқув дастури Ўзбекистон Миллий университетида ишлаб чиқилди.

Тузувчилар:

Ибрагимов Р.З. - Археология ва этнология кафедраси ўқитувчиси
Салимов Т.У. - Археология ва этнология кафедраси доценти, т.ф.н.

Такризчилар:

Холиков З.Э. - Термиз Давлат университети Жаҳон тарихи кафедраси доценти, т.ф.н.
Буряков Ю.Ф. - Мирзо Улугбек номидаги Ўзбекистон Миллий университети "Археология ва этнология" кафедраси академиги, профессор.

Фаннинг уқув дастури Мирзо Улугбек номидаги Ўзбекистон Миллий университети уқув услубий кенгашида қўриб чиқилган ва тавсия қилинган (2018 йил «26 декабр» тани «6» - сонли баёнома).

Кириш

Ушбу дастур “Археология ва этнология” предмети, мақсад ва вазифалари, моддий ва маънавий маданият, ижтимоий-иқтисодий, этно-маданий жараёнлар ва ғоявий қарашлар, мамлакатимизнинг демократлаштириш ва иқтисодиётни бозор тамойиллари, жаҳон ҳамжамиятига ҳар томонлама интеграциясини чуқурлаштириш, хорижий мамлакатларнинг ижтимоий-иқтисодий, сиёсий ва маданий тараққиётини илмий ва амалий аҳамиятини ҳамда фаннинг ривожланиш қонуниятлари ва тамойиллари, фаннинг таркиби ва тузилиши, уни ташкил қилиш ва бошқариш, фаннинг таснифи каби масалалар аҳамияти очиб берилади. Ҳамда, «Кадрлар тайёрлаш миллий дастури»да кўрсатиб ўтилган талаба-ёшларнинг тарихий дунёқарашини бойитиш, уларда мустақил фикрни қарор топтириш, тарихни мукамал даражада билиш, инсоният цивилизациясининг ютуқларидан ва тажрибасидан тўла баҳраманд бўлиш, умуминсоний қадриятларни англаб етишга кўмаклашиш ва дунё миқёсида мавжуд бўлган муаммоларнинг тарихий илдизларини излаб топиш каби долзарб масалаларни ўрганади.

Шунингдек, “Археология ва этнология” фани ҳақидаги билимларни қарор топшириш мавжуд илмий адбиётлар ва замонавий назариялар ҳамда олиб борилаётган тадқиқот ишларини ўрганиш, фан бўйича тўпланган илғор тажрибалар, кадрлар буюртмачиларининг фикр, талаб ва таклифлари каби масалаларни ўз ичига камраб олади.

Ўқув фанининг мақсад ва вазифалари.

Фанни ўқитишдан мақсад–Археология ва этнология фанлари тўғрисида талабаларда холисона илмий дунё қарашни, кўникма ва малака шакллантиришдир.

Фаннинг вазифаси – моддий ва маънавий маданият, ижтимоий-иқтисодий, этно-маданий жараёнлар ва ғоявий қарашлар масалаларини ўргатишдан иборат.

Фан бўйича талабаларнинг билим, кўникма ва малакаларига қўйиладиган талаблар

“Археология ва этнология” ўқув фанини ўзлаштириш жараёнида амалга ошириладиган масалалар доирасида бакалавр:

- Археология ва этнология фанининг мақсад ва вазифалари, моддий ва маънавий маданият, хўжалик хусусиятлар, этно-маданий жараёнлар, ғоявий қарашлар масалалари ва уларнинг тараққиёт босқичлари улардан илмий мақсадларда фойдаланишни *билиши* керак;
- Талаба тарихий маълумотларни илмийлик, тарихийлик, холислик асосида ўрганиш. Музей ашёлари ва интернет маълумотларни, археологик ва этнологик манбаларни мустақил тадқиқ қилиш, ўрганиш *кўникмаларига эга бўлиши* керак;

- Музей экспонатлари, археологик ва этнологик манбалар тавсифлари, илмий тадқиқот институтлари фондлари материалларидан фойдаланиш *малакаларига эга бўлиш* керак.

Фаннинг ўқув режадаги бошқа фанлар билан ўзаро боғлиқлиги

“Археология ва этнология” фани умумқасбий фан ҳисобланиб, 1,2 семестрларда ўқитилади. Дастурни амалга ошириш, ўқув режасида режалаштирилган Ибтидоий жамият тарихи, Ўзбекистон ва Жаҳон тарихи фанларининг қадимги даврларидан *етарли билим ва кўникмаларга эга бўлиши* керак.

Фаннинг илм-фан ва ишлаб чиқаришдаги ўрни

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 1998 йил 27 июлда “Ўзбекистон Республикаси Фанлар Академияси тарих институти фаолиятини такомиллаштириш тўғрисида”ги қарорида Ўзбек халқи ва унинг давлатчилигини тарихини ҳолисона ўрганишнинг илмий асосларини шакллантириш, тадқиқотларни замонавий талаблар даражасига кўтариш, қадимги даврнинг ҳаққоний тархини тарихий манбалар асосида ўрганиш вазифаси белгиланган..

Фанни ўқитишда замонавий ахборот ва педагогик технологиялар

Талабаларнинг Археология ва этнология фанини ўзлаштиришлари учун ўқитишнинг илғор усулларидан фойдаланиш, янги инфор­мацион-педагогик технологияларни тадбиқ қилиш муҳим аҳамиятга эгадир. Фанни ўзлаштиришда джарслик, ўқув ва услубий қўлланмалар, маъруза матнлари, тарқатма материаллар, электрон материаллар, виртуал стендлар, жадваллардан фойдаланилади.

Дастурда берилган мавзулар маъруза, семинар шаклида олиб борилади. Шунингдек, фаннинг долзарб масалалари мустақил иш сифатида талабаларга ўзлаштириш учун берилади. Фан замонавий педагогик технологиянинг “Бумеранг”, “кластер” сингари услублари орқали дарслар олиб борилади.

Асосий қисм

Фаннинг назарий машғулотлари мазмуни

Фаннинг предмети, мақсади ва вазифалари

Археология фан сифатида. Археологиянинг ижтимоий фанлар соҳасида тутган ўрни. Археологиянинг фан сифатида шаклланиш ва ривожланиш тарихи. Археологик манбалар ва уларнинг маданий-тарихий жараёнларни ўрганишдаги аҳамияти. Археологик тадқиқот усуллари. Маданий қатлам. Хронология ва даврлаштириш. Археология фанининг ёрдамчи тармоқлари.

Палеолит

Палеолит даври ва унинг босқичлари: олдувай, ашель, мустье ва сўнгги палеолит. Инсоният шаклланиган ҳудуд. Палеолит даври маданиятлари босқичлари. Осиё, Европа ва Африканинг палеолит даврига оид асосий ёдгорликлари тавсифи. Ўрта Осиёнинг палеолит даври тавсифи. Асосий археологик ёдгорликлари. Инсониятнинг Америка минтақасига тарқалиши. Палеолит даври моддий маданияти. Меҳнат қуроллари. Тош қуролларига ишлов бериш техникаси. Ўзлаштирувчи хўжалик хусусиятлари (овчилик ва термачилик) Ибтидоий тасвирий санъат. Ғоявий қарашлар. Сунъий турар жойларнинг пайдо бўлиши.

Мезолит

Мезолит даври тавсифи Табиий ўзгаришлар ва экологиянинг ўрни. Ёввойи ҳайвонларни хонакилаштириш. Ўзлаштирувчи хўжалик шаклининг ривожланиши ва унинг ишлаб чиқарувчи хўжалик шаклининг шаклланишидаги аҳамияти. Моддий маданият. Микролитлар. Мезолит даври локал маданиятларининг шаклланиши. Олд Осиёнинг мезолит даври хусусиятлари Нутуфий маданияти. Шимолий Ҳиндистоннинг мезолит даври хусусиятлари. Ўрта Осиёнинг мезолит даври маданиятлари: Шарқий Каспийбўйи, Қўшилиш, Обишир, Мачай ва бошқалар. Локал маданиятларнинг хўжалик ва моддий маданияти. Тасвирий санъат. Ғоявий қарашлар.

Неолит

Неолит даври тавсифи. Неолит инқилоби. Евросиёнинг жанубий вилоятларида ишлаб чиқарувчи хўжалик шаклининг қарор топиши. Яқин Шарқда илк деҳқончилик. Иерихон маданияти. Кичик Осиё марказлари: Чеюню тепеси ва Чатал Хююк. Кулолчиликнинг пайдо бўлиши. Жармо маданияти ва Загрос маданий бирлиги. Мисдан буюмлар тайёрлаш. Тош қуроллар. Ўрта Осиёда ишлаб чиқарувчи хўжалик шаклининг пайдо бўлиши Жебел ва Жайтун маданиятлари. Илк деҳқончилик манзилгоҳлари ва қурилиш. Тош қуроллар. Хунармандчилик. Тасвирий санъат, ҳайкалчалар. Ўрта Осиёнинг неолит даври ўзлаштирувчи хўжалик шаклидаги маданиятлари тавсифи (Калтаминор ва Ҳисор). Неолит даври ижтимоий муносабатлари. Евросиё даштларидаги неолит даври ўзлаштирувчи хўжалик шаклидаги қабилалар маданиятлари тавсифи. Ихтисослашган овчилик, термачилик ва балиқчилик. Моддий маданият. Шимолий Белужистонда илк деҳқончилик маданияти

(Мергар). Ҳинд водийсининг қадимги деҳқонлар томонидан ўзлаштирилиши. Хитойнинг неолит даври Яншао ва Люшан маданиятлари тавсифи.

Энеолит

Энеолит даври тавсифи. Дастлабки металл - мисга ишлов беришнинг бошланиши инсоният ижтимоий-иқтисодий ва маданий тараққиёти бурилишидаги омил сифатида. Месопотамияда шаҳар-давлатларнинг шаклланиши. Эрон энеолит даврида (Сиалк ва Суза комплекси) Афғонистон энеолит даврида (Мундигак). Ўрта Осиёнинг энеолит даври маданиятлари (Анов-Номозгоҳ, Саразм). Манзилгоҳлар, қурилиш ва меъморчилик. Ҳунармандчилик тараққиёти (кулолчилик ва металл). Ҳайкалчалар. Кавказ ортининг энеолит даври маданиятлари Карпатолди (Молдова, Руминия ва Ғарбий Украина) ҳудудида Триполье маданияти ва унинг босқичлари. Манзилгоҳлар ва уй-жойлар. Деҳқончилик ва чорвачилик. Кулолчилик. Тош қуруллар. Металларга ишлов беришнинг ривожланиши. Тасвирий санъат Ғоявий қарашларнинг намоён бўлиши. Энеолит даври жанубий ва шимолий ҳудудлари қабилалари маданий-иқтисодий тараққиётининг нотекислиги. Евросиё даштларида Майкоп, Древнеям ва Афанасьев маданиятлари.

Бронза даври

Бронза даври тавсифи. Бронза даври тарихий-маданий жараёнлари. Месопотамияда шаҳар давлатлар тараққиёти вауларнинг хусусияти. Критдаги мил. ав. III-II минг йилликларга оид Миной ва Микен маданиятлари Эрон бронза даврида. Асосий археологик ёдгорликлари (Сиалка IV комплекси Тепаи Ҳисор, Шаҳри Сохта) ва уларнинг тавсифи. Ўрта Осиёнинг бронза даври тарихий-маданий жараёнлари. Ўрта Осиёнинг бронза даври маданий марказлари (Копетдоғ олди, Мурғоб, Сурхон ва Ўрта Зарафшон воҳалари) протошаҳар типидagi манзилгоҳлари (Олтиндепа, Саразм, Жанубий Гонур, Тўғалоқ, Сополлитепа, Жарқўтон). Шимолий Афғонистонда Дашли маданияти. Ҳиндистон бронза даврида (Мохенжадаро ва Хараппа маданиятлари). Шўртўғай. Ихтисослашган ишлаб чиқариш. Тасвирий санъат. Ёзув ёдгорликлари. Евросиё даштларида Котакомба, Ёғочбанд, АндрONOва ва Карасук маданиятлари. Бронза даврида Уралбўйи ҳудудларида цивилизациянинг шаклланиши Аркаим манзилгоҳи ва Синташта мозори. Хўжалик ва моддий маданият. Металларга ишлов бериш тараққиёти. Ижтимоий табақаланиш ва давлатчилик масалалари.

Темир даври

Илк темир даври тарихий-маданий жараёнлари. Этно-маданий миграциялар. Эрон, Кавказорти ва Ўрта Осиё ҳудудларида қадимги давлатларнинг шаклланиши. Шаҳарлар. Ўрта Осиёнинг темир даври тавсифи Ўтроқ деҳқончилик марказлари ва уларнинг хусусиятлари. қадимги шаҳар шаклидаги манзилгоҳлар (Ёздепа, Афросиёб, Кўктепа, Узунқир, Ерқўрғон, Қизилтепа, Далварзинтепа, Кўзалиқир, Гяурқалъа ва бошқалар) Қурилиш ва меъморчилик. Мил. ав. I минг йилликнинг биринчи ярмига оид Скифлар маданияти. Каменск шаҳар харобаси. Қозоқистонда Тосмоли маданияти. Оролбўйи сакларининг моддий маданияти.

Антик даври

Антик даври ижтимоий-сиёсий муносабатлари. Ўрта Осиёнинг антик даври давлатлари. Маданий-тарихий вилоятларнинг йирик шаҳар марказлари.

Далварзинтепа, Афросиёб, Ерқўрғон, Гяурқалъа, Нисо, Тупроққалъа, Қозоқлиётган, ва бошқалар). Сирдарё хавзаси ўтроқ деҳқонлари ва чорвадор қабилалари, Канка ва Ўтрор. Шарқ эллинизми ва шаҳарсозлик, меъморчилик ва моддий маданиятда намоён бўлиши. Чирикработ ва Бабушмулла маданиятлари. Антик даврида Фарғона.. Курилиш ва меъморчилик. Ихтисослашган ишлаб чиқариш (кулолчилик, металллар ишлаб чиқариши, тўқимачилик, заргарлик) Санъат (ҳайкалтарошлик, ҳайкалчалар ва ранг-тасвир). Торевтика. Антик даври маданияти аҳамияти.

Ўрта асрлар

Илк ўрта асрлар даври ижтимоий-иқтисодий муносабатлари Ер эгаллиги муносабатларининг қарор топиши. Йирик феодал давлатлари (Ҳазар ва Турк ҳоконликлари) Ўрта Осиё илк ўрта асрлар даврида. Ўрта Осиёда кичик феодал давлатларнинг қарор топиши. Деҳқончилик марказлари. Йирик шаҳарлар (Марв, Бухоро, Самарқанд, Панжикент, ва бошқалар) ва манзилгоҳлар. Курилиш ва меъморчилик. Хунармандчилик турлари. (кулолчилик, металлларга ишлов бериш, тўқимачилик, заргарлик). Ҳайкалтарошлик, ҳайкалчалар ва ранг-тасвир. Ривожланган ва сўнгги ўрта асрлар моддий маданияти хусусиятлари Қадимги ва ўрта асрлар даври тарихини ўрганишда археология фанининг аҳамияти.

Этнологияга кириш ва тарихи.

Этнология фани предмети. Фандаги махсус атамалар. Этносларнинг тузилиши. Моддий ва маънавий маданият. Этносларнинг тарихий турлари. Этногенез ва этник тарих муаммолари. Этник жараёнлар ва унинг турлари.

Этнологиянинг мустақил фан сифатида XIX аср ўрталарида шаклланиши. Унинг вужудга келиши жамиятдаги ижтимоий-тарихий вазият эҳтиёжларига асосланиши ҳақида. Этнологиянинг эволюцион йўналиши, Л.Г.Морган., Эд. Тайлор., Н.Н. Миклухо Маклай. Диффузионизм мактаби: Гребнер ва бошқалар. Функционал йўналиш. Р.Малиновский, А.Р.Радклиф-Браун ва ҳоказолар. Этнологияга оид манбалар ва фаннинг тадқиқот услублари. Манбаларнинг турлари. Этнологик тадқиқотлар. Анъанавий дала экспедициялари. Савол-жавоб варақалари орқали этносоциологик тадқиқотлар ўтказиш усуллари.

Дунё халқлари классификацияси

Географик классификация. Тарихий-этнологик вилоятлар. Дунё халқларининг антропологик таркиби. «Ирқлар», «ирқий типлар». Йирик ирқлар ва уларнинг хусусиятлари. Кичик ирқлар.

Тил классификацияси. Морфологик ва гнесологик. Тил оилаларининг генетик алоқалари. Этнос ва тил муносабатлари. Мустақил тиллар ҳақида.

Дин этнос маданиятининг муҳим омили сифатида. Дунё динлари: ислом, христианлик, буддизм. Давлат динлари. Уруғ-қабилачиликка оид диний тасаввурлар. Ҳўжалик маданий типлар. Ҳўжалик-маданий типларнинг (ҲМТ) асосий белгилари. Ўзлаштириш ва ишлаб чиқариш ҳўжалик-маданий типлари.

Дунё халқларининг этнологик тавсифи. Австралия ва Океания халқлари

Австралия ва Океания аҳолисининг этногенези ва этник тарихи асосий босқичлари. Австралия ва Таеманияликларнинг келиб чиқиши. Полинезияликларнинг шаклланишига оид ғоялар. В.Гумбольд, Те Ранги Хироалар ғояси. Тур Хайердалнинг

полинезияликларни Америка аҳолиси билан алоқадор эканлиги ҳақидаги ғояси. Европаликларнинг Австралия ва Океанияга кириши. Янги Гвинея папуаслари. Лингвистик ва антропологик хусусиятлари. Меланезия халқлари. Хўжалиги, моддий ва маданиятларидаги ўзига хосликлар.

Полинезия халқлари. Ирқий хусусиятлари, тиллари. Аҳолининг анъанавий хўжаликлари. Моддий маданиятлари. Диний тасаввурлар. Микронезия халқлари этнологияси. Ижтимоий тузумлари. Анъанавий динлари.

Осиё халқлари аҳолиси

Осиё қитъаси халқларига оид умумий маълумотлар. Ғарбий (Олд), Жанубий ва Жанубий – Шарқий, Марказий ва Шарқий Осиё халқларининг этногенези ва этник тарихи. Замонавий аҳолисининг этник таркиби. Лингвистик ва антропологик классификациясидаги хусусиятлар. Олд Осиё деҳқончилик ва чорвачилик ватани сифатида. Хўжалик тараққиёти. Асосий хўжалик маданий типлари. Аҳолининг уй-жойлари, кийим-кечаклари, таомлари.

Осиё халқларининг маънавий маданиятлари. Халқ оғзаки ижоди. Аҳолининг оилавий турмуши ва ижтимоий, диний муносабатлари.

Ўрта Осиё ва Қозоғистон халқлари

Ўрта Осиё халқларининг этногенези ва этник тарихи. Ирқий ҳамда тиллардаги умумийлик ва ўзига хосликлар. Аҳолининг анъанавий хўжаликлари. Хўжалик маданий типлар ва этник чегаралар номутоносиблиги. Деҳқончиликнинг вужудга келиши, тараққиёти. Моддий маданияти. Уй-жойларнинг аҳоли хўжалиги билан боғлиқлиги. Анъанавий кийимлари. Ҳунармандчилик. Ўрта Осиё ва Қозоғистон халқларининг таомларидаги хусусиятлари. Ижтимоий ташкилотлари. Маҳаллачилик анъаналари. Халқ оғзаки ижоди. «Алпомиш», «Манас», «Кер-Оғли». Ислом ва унинг аҳоли маънавий маданиятига таъсири.

Африка халқлари

Африканинг географик ҳолати. Қитъанинг антропогенез ҳудуд эканлиги ҳақида. Ирқий классификация. Катта ирқлар. Кичик ирқий типлар. Бушмен . Пигмей, Койсан, Хабашлар, Мальгашлар.

Лингвистик классификация. Асосий тил оилалари. Африка аҳолисининг замонавий ҳолати. Ал Фарғоний, Муҳаммад Хоразмийлар асарларида Африка халқларига оид маълумотлар. Этник тарихи. Палеолитга оид топилмалар. Неолит. Ишлаб чиқариш хўжалигининг шаклланиши ва кейинги тараққиёти. Дастлабки давлатлар, Гана, Мали, Сонгаи, Аксум ва бошқалар.

Африканинг овчи ва теримчи қабилалари. Готтентот, бушменлар, пигмейлар. Қитъанинг чорвачилик аҳолиси. Номадизм. Деҳқончилик. Мотиға ва омоч деҳқончилиги. Африкаликларнинг уй-жойлари, уларга хўжалик фаолиятининг таъсири. Идишлар, таомлар. Аҳолининг анъанавий кийимлари.

Ижтимоий ҳаёт. Фарзанд туғилиши, исм қўйиш билан боғлиқ удумлар. Тўй ва тўй маросимлари. Халқ оғзаки ижоди. Татиуровка

Диний тасаввурлар. Фетишизм, Анимизм, Тотемизм. Дунё динларининг тарқалиши. Христианлик, Ислом динлари. Жайнизм.

Америка халқлари

Этник тарихи. Ирқий хусусиятлари. Шимолий Америка халқлари. Европаликлар истилоси, туб аҳолисининг лингвистик классификацияси. Америка

аҳолисининг хўжалик маданий типлари. Арктика овчилари ва балиқчилари. Тлинкитлар, ирокез ва алгонкинлар хўжалиги. Ҳиндуларнинг моддий маданиятлари. Дин ва диний тасаввурлар. Американинг замонавий аҳолиси. Марказий ва Жанубий Америка халқлари. Тиллари. Хўжалик -маданий типлар. Дехқончилик, овчилик. Илм-фан. Динлари. Қишлоқ жамоалари-айльюлар.

Европа халқлари

Этимологик маъноси. Европа халқларининг этник тарихи ва шаклланиши. Тил классификацияси. Ҳинд-Европа, Олтой, Урал тил оилалари. Антропологик таркиби. Кичик ирқлар.

Европа аҳолисининг хўжалиги ва моддий маданияти. Уй-жойларидаги ўзига хослик. Анъанавий кийимлари. Ижтимоий турмуши ва маънавий маданиятлари. Халқ оғзаки ижоди. Дастонлар. Эртақлар.

Семинар машғулотларини ташкил этиш бўйича кўрсатма ва тавсиялар

Семинар машғулотларида талабалар Археология ва этнология асослари фанидан маъруза дарсларида олган назарий билимларини мустаҳлаш билан бирга, семинарлар мавзулари бўйича тайёргарлик кўриш жараёнида қўшимча адабиётлар ва тарихий манбалар билан танишиш орқали қўшимча билим оладилар. Натижада уларнинг билим доиралари илмий жиҳатдан асосланган ҳолда кенгайди.

Семинар машғулотларининг тахминий тавсия этиладиган мавзулари:

1. Археология фанинг мақсад ва вазифалари
2. Палеолит даври моддий маданияти
3. Мезолит даври хўжалиги ва моддий маданияти
4. Неолит даври маданиятлари хусусиятлари
5. Энеолит даври тарихий-маданий жараёнлари
6. Бронза даври жараёнлари ва моддий маданияти
7. Темир даври хусусиятлари
8. Антик даври маданияти ва санъати
9. Ўрта Осиёнинг илк ўрта асрлар моддий маданияти
10. Ўрта Осиёнинг ўрта асрлар шаҳарсозлик хусусиятлари
11. Ўрта Осиёнинг ўрта асрлар моддий маданияти
12. Маданий-тарихий жараёнларни ўрганишда археология фанининг аҳамияти
13. Этнологияга оид махсус атамалар ва фаннинг тадқиқот услублари.
14. Классификациялар ва уларнинг турлари.
15. Осиё халқлари этнологияси.
16. Австралия ва Океания халқлари.
17. Меланезия ва Янги Гвинея халқлари.
18. Ғарбий Осиё халқларининг моддий ва маънавий маданияти
19. Жанубий Осиё халқлари.
20. Ўрта Осиё ва Қозоғистон халқлари.
21. Африка халқлари.
22. Шимолий Африка халқларининг моддий ва маънавий маданияти.
23. Ғарбий Африка халқларининг моддий ва маънавий маданияти.
24. Марказий ва Жанубий Африка халқлари.

25. Америка халқлари.

Семинар машғулотларини ташкил этиш бўйича кафедра профессор-ўқитувчилари томонидан кўрсатма ва тавсиялар ишлаб чиқилади. Унда талабалар асосий маъруза мавзулари бўйича олган билим ва кўникмаларини янада бойитадилар. Шунингдек, дарслик ва ўқув қўлланмалар асосида талабалар билимларини мустақамлашга эришиш, тарқатма материаллардан фойдаланиш, илмий мақолалар ва тезисларни чоп этиш орқали талабалар билимини ошириш, мавзулар бўйича кўргазмаларни қуроллар тайёрлаш ва бошқалар тавсия этилади.

Мустақил таълимни ташкил этишнинг шакли ва мазмуни

Талаба мустақил ишни тайёрлашда фаннинг хусусиятларини ҳисобга олган ҳолда қуйидаги шакллардан фойдаланиш тавсия этилади:

- дарслик ва ўқув қўлланмалари бўйича фан боблари ва мавзуларни ўрганиш;
- тарқатма материаллар бўйича маърузалар қисмини ўзлаштириш;
- махсус адабиётлар бўйича фанлар бўлимлари ёки мавзулари устида ишлаш;
- талабаларнинг ўқув-илмий-тадқиқот ишларини бажариши билан боғлиқ бўлган фанлар бўлимлари ва мавзуларини чуқур ўрганиш;
- фаол ва муаммоли ўқитиш услубларидан фойдаланадиган ўқув машғулотлари.

Тавсия этиладиган мустақил иш мавзулари:

1. Олдувай даври археологик ёдгорликлари
2. Ашел даври археологик ёдгорликлари
3. Мустье даври археологик ёдгорликлари
4. Мезолит даври локал маданиятлари
5. Неолит даври локал маданиятлари
6. Месапотамиянинг энеолит даври протошаҳарлари
7. Ўрта Осиёнинг энеолит даври манзилгоҳлари
8. Эроннинг бронза даври протошаҳарлари
9. Ўрта Осиёнинг бронза даври протошаҳар шаклидаги манзилгоҳлари
10. Мохенжадаро ва Хараппа маданиятлари
11. Ўрта Осиёнинг бронза даври деҳқончилик манзилгоҳлари
12. Темир даври маданий-тарихий вилоятлари археологияси
13. Ўрта Осиё антик даври шаҳарлари
14. Ўрта Осиё антик даври моддий маданияти
15. Ўрта Осиё антик даври тасвирий санъати
16. Ўрта Осиё илк ўрта асрлар шаҳарлари
17. Ўрта Осиё илк ўрта асрлар моддий маданияти
18. Ўрта Осиё илк ўрта асрлар тасвирий санъат
19. Этнология фани тарихи.
20. Олд Осиё халқлари хўжалиги ва маданияти.
21. Марказий Африка халқлари маънавий маданияти.
22. Шимолий Америка халқлари моддий маданияти.
23. Кавказ халқлари хўжалиги ва маданияти.

Фан ишчи дастурини шакллантириш жараёнида мазкур машғулот учун ишчи ўқув режада кўрсатилган соатлар ҳажмига мос мавзулар рўйхати шакллантирилади.

Дастурнинг информация - услубий таъминоти

Мазкур фанни ўқитиш жараёнида таълимнинг замонавий методлари, педагогик ва ахборот-коммуникация технологиялари қўланилиши назарда тутилган.

- Археология ва этнология фанни маъруза дарсларида замонавий компьютер технологиялари ёрдамида презентацион ва электрон-дидактик технологиялардан;
- Ўтказиладиган амалий машғулотларда аклий хужум, “бумеранг”, гуруҳли фикрлаш педагогик технологияларини қўллаш назарда тутилади.

Тавсия этилган адабиётлар рўйхати

Раҳбарий адабиётлар:

1. Каримов И. Тарихий хотирасиз келажак йўқ. Тошкент: “Шарқ” 1998.
2. Каримов И. Маънавий юксалиш йўлида. Тошкент: “Ўзбекистон”. 1998
3. Каримов И. Биз келажакимизни ўз қўлимиз билан курашимиз. Тошкент; “Ўзбекистон”. 1999.
4. Каримов И. Юксак маънавият енгилмас куч. Тошкент: “Маънавият”. 2008.
5. Каримов И.А. Мамлакатни модернизация қилиш ва кучли фуқаролик жамияти барпо этиш устувор мақсадимиз. Т., “Ўзбекистон”, 2010.
6. Каримов И. Ўзбекистон мустақилликка эришиш оstonасида. Тошкент. “Ўзбекистон”. 2011.

Асосий адабиётлар:

7. Кабиров Ж., Сагдуллаев А. Тошкент «Ўқитувчи» 1990
8. Авдусин Д.А. Основы археологии М., «Высшая школа» 1989
9. Джуракулов М.Д. Аванесова Н.А. Историография эпохи бронзы Средней Азии. Учебное пособие. Самарканд: Изд.СамГУ. 1983. pdf.
10. Лунина С.Б. Археология Средней Азии. Учебное пособие. Ташкент. 1986. pdf.
11. Рындина Н., Дегтярева А. Энеолит и бронзовый век. Учебное пособие. М. 2002. Djvu
12. Археология Зарубежной Азии. М., «Высшая школа» 1986
13. Эгамбердиева Н.А. Археология. Ўқув қўлланма. Тошкент. 2011.
14. Жабборов И. М. «Жаҳон халқлари этнологияси асослари» Т. Ўқитувчи 2008.
15. Жабборов И. М. «Жаҳон халқлари этнографияси» Т. Ўқитувчи 1987.
16. Жабборов И. М. «Ўзбек халқи этнографияси» Т. «Ўқитувчи» 1994.
17. Этнология. Учебник. Под.ред. Г.Е.Маркова и В.В.Пименова М.1994.
18. Этнография Учебник. Под.ред. Ю.В. Бромлея и Г.Е.Маркова М.1982.

Қўшимча адабиётлар:

19. Народы Мира. Серия. М. 1954- 1966.
20. Аннаев Т., Шайдуллаев Ш. Сурхондарё тарихидан лавшалар. Т., 1997.

- 21.Беленицкий А.М., Бентович И.Б., Большаков О.Г. Средневековый город Средней Азии. Л., 1973
- 22.Брей У., Трамп Д. Археологический словарь М., «Прогресс» 1990
- 23.Древнейшие государства Кавказа и Средней Азии. М. «Высшая школа» 1985
- 24.Еленек Я. Большой иллюстрированный атлас первобытного человека М., 1982
- 25.Ламберг-Карловски К, Саблов Дж. Древние цивилизации. Ближний Восток и Мезоамерика. М., «Наука» 1992
- 26.Масон В.М. Первый цивилизация М., «Высшая школа» 1985
- 27.Сетон Ллойд. Археология Месопотамии М., «Наука» 1984
- 28.Леви-Стросс К. Структурная антропология. М.1983.
- 29.Чебоксаров Н.Н. Чебоксарова Н.А. Народы рассы, культуры. М.1984.
- 30.Морган Л.Г. Лига ходенасауни или ирокезов М.1983.
- 31.Аверкиева Ю.П. Индейцы Северной Америки. М.1974.
- 32.Фрэзер Д. Золотая ветвь М. 1989.
- 33.Аверкиева Ю.П. Индейцы Северной Америки. М.1974
- 34.Токарев С.А. Основы этнографии. М. 1986.
- 35.Народы Африки. Под.ред.Э.Г. Львовой М. 1986.
- 36.Народы Средней Азии и Казахстана. Под.ред. С.П. Толстова. М.1962-1963.
- 37.Древние обряды и культы народов Средней Азии. Отв. Ред. В.Н.Басилов. М. Наука. 1986.

Электрон манбалар

- 38.www.history.ru
- 39.www.natura.com
- 40.www.archaeology.ru
- 41.www.archaeology.com